

การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาท
กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอดเวิร์ดเดอบโน

A Comparative Study of Yonisomanasikara In Theravada Buddhist
Philosophy With Critical Thinking of Edward Debone

นางสาวสาคร กองเพชร

ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา

ดร.สุรวุฒิ จันทมโม อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บทคัดย่อ

การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธศาสนาเถรวาทกับการคิดอย่างมี
วิจารณญาณของเอดเวิร์ด เดอบโน เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์
ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการคิด
อย่างมีวิจารณญาณของเอดเวิร์ด เดอบโน 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการ
ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอดเวิร์ด เดอบโน เป็นการวิจัยเอกสาร
(Documentary Research) เป็นหลัก โดยการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและ
เอกสารทุติยภูมิ

ผลการวิจัยศึกษาพบว่า

1. โยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาท คือการทำในใจให้แยกกาย เป็นการคิด คำนึง
นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี
คิดอย่างมีระเบียบรู้จักคิดวิเคราะห์ที่ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้นผิวเผิน เป็นขั้นสำคัญในการสร้าง
ปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ และนำไปสู่จุดมุ่งหมายของพุทธธรรมอย่าง
ถ่องแท้ขอบเขตของโยนิโสมนสิการ

2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอดเวิร์ด เดอบโน คือด้านการแสดงออกพูด เขียน หรือ
สื่อความหมายความเข้าใจโดยสื่อความหมายชัดเจนกำหนดประเด็นปัญหาที่แน่นอนโดยพิจารณา
สถานการณ์รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ การคิดอย่างมีระบบ

3. การเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการคิดอย่าง
มีวิจารณญาณของเอดเวิร์ด เดอบโน พบว่า ต้องมีความรู้จักคิด คิดถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ โยนิโสม

มนสิการมีลักษณะถือเอาคือเป็นการจัดระเบียบความคิดให้เป็นระบบและใช้ปัญญาตัดให้ขาด ตกลงใจ แก้ไขปัญหาที่ประสบให้เด็ดขาดแน่นอนลงไปก็มีความเหมือนกับแนวคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของ เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน คือ การคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างมีเหตุมีผลก่อนจะลงมือปฏิบัติ

ความสำคัญ : โยนิโสมนสิการ, การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ, พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of this thesis entitled “Yonisomasasikara in Theravada Buddhist Philosophy with critical thinking of Edward Debone: a comparative study” were as follows: 1) to study teaching about Yonisomasasikara in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to study critical thinking of Edward Debone, and 3) to compare teaching about Yonisomasasikara in Theravada Buddhist Philosophy and critical thinking of Edward Debone. This study was a Qualitative Research emphasizing on Documentary Research. The data were collected from primary and secondary sources.

The results of the study found that:

1. Yonisomasasikara in Theravada Philosophy means to make mind suitable for any situation, think, consider. When it becomes Yonisomasasikar, it means to develop the way of thinking, to know think correctly, to know systemized thinking process, consider the visible things, don't be panic. It is the major milestone in the creation of intellectual purity. It is a freedom where everyone is self-dependent and contributes to the aim of Dhamma.

2. Critical thinking of Edward Debone is in the sect of expression, speak, write or convey the clear and understandable meaning. It is to specified the clear problems by considering all situation as those with advanced knowledge; think critically

3. Comparing teaching about Yonisomasasikara in Theravada Philosophy and critical thinking of Edward Debone found that should know the systematic way of thinking. Yonisomasasikara has character of organizing the ideas to be systematic and using intelligence to make a decision, fix the problems. This character is same as the critical thinking of Edward Debone i.e., systematic thinking, rational thinking before proceeding.

Keywords: Critical Thinking, Theravada Buddhism, Yonisomanasikara.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ในประวัติศาสตร์ชาติไทยพระมหากษัตริย์ไทยกรุงรัตนโกสินทร์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อพระพุทธศาสนาจะได้เป็นสถาบันที่สอนให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม ในการดำเนินชีวิตของคนไทยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสถาบันที่สำคัญมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม วิถีชีวิตของคนไทยจึงผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา เป็นสังคมที่มีความสงบ สันติอบอุ่นและเอื้ออาทรต่อกันมีความยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการและเหตุผล

สภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมของโลกข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี เป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและโทรคมนาคม ซึ่งมีอิทธิพลและมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้มนุษย์ประสบปัญหาในการดำรงชีวิต การปรับตัวในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคม ในสภาพแห่งการแข่งขันกับนานาประเทศ เพื่อการพึ่งตนเองและความมั่นคงของประเทศ จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างสมรรถนะของประชากรให้มีคุณภาพ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขในสังคมและเป็นกำลังในการนำพาประเทศให้สามารถอยู่ในโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี การเตรียมคนให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องให้การศึกษาที่มีคุณภาพ การศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญของการพัฒนาคน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมหวังพึ่งพาให้เป็นเครื่องมือเตรียมคนและสังคมให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (อรทัย อ่อนคำ, 2547 อ้างถึงใน ปิยะมาศ เตังชู, 2552), หน้า 48

การพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพนั้น แนวคิดสำคัญประการหนึ่งคือ ความมุ่งหวังที่จะให้บุคคลเป็นผู้มีความสามารถในการคิด เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในการคิดแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิตให้อยู่ได้อย่างมีความสุข การคิดและกระบวนการคิดจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง การพัฒนาความสามารถในการคิดเป็นเรื่องสำคัญของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เพราะความสามารถในการคิดจะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2552 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีความมุ่งหมายและหลักการสำคัญประการหนึ่งคือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ปลูกฝังการใฝ่รู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ตามที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

และกล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกพัฒนากระบวนการ การคิดตาม มาตรา 24 ระบุว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัด กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ จากข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน คิดเป็นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เน้นการลงมือปฏิบัติจริง และสามารถนำทักษะกระบวนการ คิดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มี หลักการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการ สื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต อีกทั้งมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด มีสมรรถนะสำคัญคือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการ คิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการ ใช้เทคโนโลยี จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการ ที่สมบูรณ์และสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา มีความรู้คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขได้นั้น ควรกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ เพื่อมุ่งปลูกฝังปัญญา พัฒนาความคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมี วิจาร์ณญาณ เป็นทักษะการคิดพิจารณาเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมมีประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตในสังคม การคิดวิจาร์ณญาณเป็นจุดมุ่งหมายหรือพฤติกรรมที่คาดหวังด้านหนึ่งที่มุ่งพัฒนาตัว บุคคล โดยเป็นการคิดที่ได้ประเมินอย่างรอบคอบต่อข้ออ้างและหลักฐาน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไป อย่างแท้จริง ตลอดจนการพิจารณาองค์ประกอบทั้งหมด และใช้กระบวนการทางตรรกศาสตร์ได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสม (Good.1973 อ้างถึงใน ปิยะมาศ เตังชู.2552)

การคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ เป็นการคิดที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เนื่องจากการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณเป็นทักษะสำคัญของการแก้ปัญหาและการแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะ ต้องใช้การคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ หรือเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการเรียนรู้และแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี ซึ่งการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณเป็นสมรรถภาพทางสมอง ที่เป็นการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบที่ มีมิติตามแนวคิดของกลุ่มจิตมิติ ดังที่กิลฟอร์ด (อ้างถึงใน ทศน์วรรณ ประจันตะเสน. ๒๕๕๑) อธิบาย ว่าเมื่อบุคคลพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม บุคคลจะทำความรู้จักกับสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างปัญหา และสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา โดยการแปลงรูปให้เข้ากับความรู้ที่มีอยู่ในส่วนของความจำ ซึ่งบางครั้ง อาจมีการแก้ไขข้อมูลก่อนที่จะประเมินกลั่นกรองเพื่อแยกประเภทข้อมูลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง กับปัญหาและหาทางออกของปัญหา เพราะในปัญหาหนึ่งอาจมีทางออกหลายทาง การคิดอย่างมี วิจาร์ณญาณเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เป็นการเรียนรู้ในอนาคตของนักเรียนและเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ควร

ส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเด็กไทย การคิดเป็นทักษะไม่ใช่พรสวรรค์ เพราะสามารถฝึกฝนได้ กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ใช้เพื่อการตัดสินใจอย่างถูกต้องภายใต้การพิจารณา การไตร่ตรองอย่างรอบคอบ การมีเหตุผลและกระบวนการคิดสร้างสรรค์ใช้เพื่อการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องผู้สอนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติจึงจะได้ผลการเรียนรู้ที่ผ่านมามุ่งเน้นเพียงแต่ให้นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้ให้ทันเวลา นักเรียนใช้วิธีการจดจำเนื้อหาต่างๆ ที่ครูสอนให้ได้มากที่สุด เพื่อจะสอบให้ได้ตามเกณฑ์วัดผล วิธีการสอนแบบนี้ครูเป็นผู้นำความรู้มาให้เป็นส่วนใหญ่ โดยมีได้ปลูกฝังให้เด็กใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลด้วยตนเองหรือรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ได้เอง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่สำคัญของโรงเรียนและครูผู้สอนที่จะจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อที่จะนำไปประยุกต์ในสถานการณ์ปัจจุบันได้

โบโน (Edward De Bono. 1992 อ้างถึงใน นารี เจนสาริกร, 2548), หน้า 50 ได้เสนอแนวคิดโดยใช้ชื่อว่า แนวคิดหมวกคิดหกใบเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมให้บุคคลไม่ยึดติดกับการคิดแบบใดแบบหนึ่ง แต่จะช่วยให้รู้จักคิดอย่างรอบคอบ คือ สามารถที่จะคิดได้หลายแบบในสถานการณ์หนึ่งๆ เพื่อให้สามารถหาทางแก้ไขได้อย่างชัดเจน โดยใช้สีหมวกเป็นสัญลักษณ์ของลักษณะการคิดในแต่ละแบบ ซึ่งการเปลี่ยนวิธีคิดไม่ได้เป็นการเอาหัวของคนอื่นมาใส่แทน แต่เป็นการเปลี่ยนหมวกในแต่ละสีตามกาลเทศะ ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นการคิดรอบด้าน คิดทุกแง่มุม มองทั้งด้านบวก ด้านลบ ด้านสร้างสรรค์ ด้านอารมณ์ หรือด้านเหตุผลได้อย่างสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ที่ทำการวิจัยหลายท่านที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกคิดหกใบเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น สุทธาทิพย์ จันทิมากร (2553) เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ปิยะมาศ เตังชู (2552) เรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดหมวกคิดหกใบเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นารี เจนสาริกร (2548) เรื่อง ผลการสอนโดยใช้กิจกรรมหมวกคิดหกใบของเดอ โบโน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยุวดี สมศรี (2551) เรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคหมวกหกใบ ซึ่งผลการวิจัยของแต่ละท่านแสดงให้เห็นถึงการใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดของนักเรียนซึ่งอาจจะเป็นการคิดวิเคราะห์หรือคิดวิจารณ์ญาณ ได้ดี

ยุคปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์อันเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการการสื่อสาร การคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีผลทำให้ความรู้ใหม่ ๆ จากสื่อต่าง ๆ เข้ามามีบทบาท ต่อคนไทยเป็นอย่างมาก ทำให้วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปยากต่อการปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต

ของคนในสังคมไทย คนในสังคมไทยจะมีความสุขอย่างแท้จริงได้ต้องดำเนินชีวิตถูกต้อง ดีงาม คือ ต้องปฏิบัติ ถูกต้องต่อชีวิตตนเอง ต่อผู้อื่นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต่อเทคโนโลยีต่างๆ การดำเนินชีวิตในแง่หนึ่งก็คือการประกอบกิจกรรมหรือการกระทำการงานต่าง ๆ โดยเคลื่อนไหวแสดงออกเป็นพฤติกรรมทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง เรียกว่าทำ ทำ พุด คิด การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดีก็คือการรู้จักทำ รู้จักพุด รู้จักคิด หรือที่ เรียกว่าทำเป็นพุดเป็น และคิดเป็น ในบรรดาการกระทำการทำงานต่าง ๆ การรู้จักคิดหรือ คิดเป็นถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการรู้จักดำเนินชีวิต

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องศึกษาโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน
3. เพื่อศึกษาการเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาโยนิโสมนสิการในพุทธศาสนาเถรวาท
2. ศึกษาการคิดแบบมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ดเดอโบโน
3. ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธศาสนาและเถรวาทกับ
4. การคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอโบโน

4. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. โยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมองรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสถานะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิดแยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสถานะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึกอุปาทานของตนเองเข้าไปจับหรือเคลือบคลุม บุคคลนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการแห่งปัญญา

2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูล หรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหา โดยการเชื่อมโยงความรู้ ความคิด

วารสารแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ประสบการณ์หลากหลายด้าน รวบรวมเป็นข้อมูลในการพิจารณาทางเลือกหรือเพื่อแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

3. พุทธปรัชญา หมายถึงหลักคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม/สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) ที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลอธิบายตามวิธีการของปรัชญา

4. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ หมายถึง การศึกษาพิจารณาเปรียบเทียบความคิดรูปแบบของการเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธศาสนาและเถรวาทกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอโบโน

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเอกสาร (Objectives Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการวิจัยมีดังนี้

5.1 สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมคัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

5.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป แหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ หอสมุดแห่งชาติ, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ห้องสมุดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, หอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

5.3 รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิดังกล่าวข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาท

5.4 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอโบโน

5.5 ศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอโบโน

5.6 เรียบเรียงข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย

6. ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ความหมาย โยนิโสมนสิการในพุทธศาสนาเถรวาท คือการทำในใจให้แยบคาย เป็นการคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึก ใช้

ความคิด ให้อ่านจักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบรู้จักคิดวิเคราะห์ที่ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื่นผิวเผิน เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ และนำไปสู่จุดมุ่งหมายของพุทธธรรมอย่างถ่องแท้ขอบเขตของโยนิโสมนสิการ กว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่ความคิดในแนวทางของศีลธรรมการคิดตามหลักความดีงามและหลัก ความจริงต่างๆ ที่ตนได้ศึกษาหรือรับการอบรมสั่งสอนมา ความรู้ความเข้าใจดีอยู่แล้ว เช่น คิดในทางที่จะเป็นมิตรคิดรัก คิดปรารถนาดีมีเมตตา คิดที่จะให้หรือช่วยเหลือเกื้อกูล คิดในทางที่จะเข้มแข็ง ทำการจริงจังไม่ ย่อท้อ เป็นต้น ซึ่งไม่ต้องใช้ปัญญาลึกซึ้งอะไร ตลอดขึ้นไปจนถึงการคิดแยกแยะองค์ประกอบและสืบสาวหาสาเหตุปัจจัยที่ต้องใช้ ปัญญาละเอียดประณีต

โยนิโสมนสิการเป็นบุญนิมิตให้กำบังมองปัญหานั้นด้วยความมั่นใจได้โดยปราศจากความกังวลใดๆทั้งสิ้น ความหมายโยนิโสมนสิการในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลายนั้น จะช่วยให้เข้าใจรากศัพท์ บริบท สารบบการตีความได้อย่างถูกต้องตามหลักเนติปกรณ์ อันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาโยนิโสมนสิการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด โดยหลักคำสอนทั้งหมดล้วนดำเนินไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือปัญญาทั้งสิ้น ดังนั้นการที่เข้าถึงปัญญาได้นั้นจะต้องอาศัยวิถีคิดที่ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์นั้นคือวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการแบบต่างๆ สรุปได้เป็น ๒ คือ โยนิโสมนสิการเพื่อความรู้ตามสภาวะ ซึ่งมีลักษณะที่แน่นอนเป็นอย่างเดียว และโยนิโสมนสิการเพื่อเสริมสร้างกุศลธรรม ซึ่งมีลักษณะแผกผันไปได้หลากหลายนั้น มีจุดแยกอยู่ที่ขณะตั้งต้นความคิด และสติอาจมีบทบาทสำคัญในการเลือกทางแยกที่จุดตั้งระหว่างโยนิโสมนสิการแบบต่างๆนี้ เช่นเดียวกับที่สติสามารถเลือกระหว่างโยนิโสมนสิการกับโยนิโสมนสิการ อนึ่ง พึงทราบว่ามีโยนิโสมนสิการแบบต่าง ๆ ถึงจะมีมากอย่างไร ก็สรุปลงได้เป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือ

1. โยนิโสมนสิการประเภทพัฒนาปัญญาโดยตรง มุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจตามเป็นจริงตรงตามสภาวะแท้ๆ เน้นที่การ ขจัดอวิชชา เป็นเครื่องนำไปสู่โลกุตระสัมมาทิฐิอาจเรียกว่า โยนิโสมนสิการระดับศีลธรรม
2. โยนิโสมนสิการประเภทสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลูกเร้าให้เกิดคุณธรรมหรือกุศลธรรมต่างๆ เน้นที่การสกัดหรือข่มตัณหา เป็นเครื่องนำไปสู่โลกีย์สัมมาทิฐิ อาจเรียกว่า โยนิโสมนสิการระดับจริยธรรม วิถีโยนิโสมนสิการต่อไปนี้ บางอย่างใช้ประโยชน์ประเภทเดียว บางอย่างใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองประเภท ในที่นี้จะยังไม่แยกกลุ่มไว้ จะยกมาแสดงทีละอย่างตามลำดับที่เห็นสมควร และชี้แจงประโยชน์เป็นข้อๆไปหรือให้ผู้อ่านพิจารณาตนเอง ซึ่งก็จะแยกได้โดยไมยาก

โยนิโสมนสิการนั้นมีลักษณะให้อุตสาหะมีความพยายามความเพียรมีความเหมือนกับแนวคิดเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน คือการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และช่วยในการจัดระบบความคิด ช่วยลดระยะเวลาในการระดมความคิด

สามารถพัฒนาได้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้ที่ได้รับการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะเป็นผู้ที่มีทักษะในการแก้ไขปัญหา มีเหตุผล ซึ่งผู้สอนควรจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างเหมาะสม โยนิโสมนสิการมีลักษณะอุตสาหพยายามและมีลักษณะจะถือเอาให้ได้ ส่วนปัญญานั้นมีลักษณะตัดให้ขาดอุปมาเปรียบเหมือนการเกี่ยวข้าว มือข้างหนึ่งรวบรวงข้าวถือไว้ มือข้างหนึ่งถือเคียวเกี่ยวรวงข้าวตัดกระชากให้ขาด ฉันทโยนิโสมนสิการมีลักษณะถือเอาคือเป็นการจัดระเบียบความคิดให้เป็นระบบและใช้ปัญญาตัดให้ขาด ตกลงใจ แก้ไขปัญหาที่ประสบให้เด็ดขาดแน่นอนลงไป

การศึกษาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน กล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสรุปได้ดังนี้ คือด้านการแสดงออกพูด เขียน หรือสื่อความหมายความเข้าใจโดยสื่อความหมายชัดเจนกำหนดประเด็นปัญหาที่แน่นอนโดยพิจารณาสถานการณ์ รวมทั้งหมดเป็นผู้ที่มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอนอกจากนั้น ลักษณะของผู้ที่มีความคิดวิจาร์ณญาณสามารถพิจารณาตัดสินข้อความหรือเหตุผลต่างๆ ได้ดี เช่น

- 1) ตัดสินข้อความที่คลุมเครือในความหมายที่แตกต่างกัน
- 2) ตัดสินข้อความที่ขัดแย้งซึ่งกันและกันได้เพื่อประโยชน์ในการตัดข้อความที่ขัดแย้งออก
- 3) ตัดสินข้อความได้ว่ามีข้อมูลเพียงพอหรือไม่
- 4) ตัดสินข้อสรุปตามที่มีข้อมูลที่สนับสนุนได้
- 5) ตัดสินข้อความที่เป็นหลักการจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
- 6) ตัดสินข้อความว่าน่าเชื่อถือเพียงใด
- 7) ตัดสินเหตุผลในการสรุปได้
- 8) ตัดสินว่ามีกรกำหนดปัญหาแล้วหรือยัง
- 9) ตัดสินข้อความที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น
- 10) พิจารณามีค่านิยมเพียงพอหรือยัง
- 11) พิจารณาข้อความที่กระทำโดยผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นที่ยอมรับหรือไม่

โยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน คือ ต้องมีความรู้จักคิด คิดถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ โยนิโสมนสิการมีลักษณะถือเอาคือเป็นการจัดระเบียบความคิดให้เป็นระบบและใช้ปัญญาตัดให้ขาด ตกลงใจ แก้ไขปัญหาที่ประสบให้เด็ดขาดแน่นอนลงไปก็มีความเหมือนกับแนวความคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน คือ การคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างมีเหตุมีผลก่อนจะลงมือปฏิบัติ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ สามารถจัดระบบข้อมูล เพื่อให้การคิดเป็นระบบมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังฝึกให้เป็นผู้ที่มีเหตุผลรู้จักเลือกแหล่งข้อมูลและสามารถแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็น อีกทั้งยัง เป็นการส่งเสริมทักษะด้านการประเมินด้วย

การคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เป็นวิธีการคิดที่มุ่งเน้น การคิดที่หลากหลายแง่มุมและรอบด้าน โดยจัดระบบวิธีคิดเป็นขั้นตอนเพื่อความสะดวกในการรวบรวมความคิด โดยใช้สีของหมวกเป็นตัวแทนในการคิดแต่ละด้าน การฝึกคิดตามสัญลักษณ์สีของหมวกสรุปได้ว่าเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เป็นการกำหนดบทบาทในการคิดเพื่อลดความสับสนโดยใช้สีเป็นตัวแทนในการคิดซึ่งมีความหมายในแต่ละสี ได้แก่ หมวกสีขาว การคิดด้านข้อมูล ที่เป็นความจริง อาจเป็นตัวเลข สถิติ หมวกสีแดง การคิดด้านอารมณ์ ความรู้สึก หมวกสีดำ การคิดด้านลบสิ่งที่เป็นอันตราย ข้อบกพร่อง หมวกสีเหลือง การคิดด้านบวก ความดีงาม ประโยชน์ ข้อดี หมวกสีเขียวการคิดริเริ่ม มุมมองใหม่ สิ่งที่แปลกใหม่ หมวกสีฟ้า การควบคุมการคิดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยต่อการเรียนรู้และการใช้ และกระตุ้นความสนใจได้ดี การใช้หมวกจริงหรือ ภาพหมวกและสีเส้นต่าง ๆ มีส่วนช่วยอย่างมาก
2. ทำให้เหลือเวลาสำหรับความสร้างสรรค์อย่างแท้จริง
3. ยินยอมให้แสดงออกในที่ประชุมได้อย่างถูกต้องเปิดเผยซึ่งความรู้สึกหรือสัญชาตญาณ โดยไม่ต้องเกรงใจว่าจะไม่เหมาะสมแต่อย่างใด
4. ทำให้สามารถคิดแบบใดแบบหนึ่งได้อย่างเต็มที่โดยไม่สับสนปนเปกับความคิดหมวกสอนในเวลาเดียวกัน
5. ทำให้สามารถเปลี่ยนแบบความคิดได้ง่ายและตรงไปตรงมาโดยไม่ล่วงเกินใครด้วยการเปลี่ยนสีหมวก
6. ทำให้ผลรวมระดมความคิดทุกคน สามารถใช้หมวกแต่ละสีได้ครบทุกสีแทนที่จะคิดแต่เพียงสีเดียวด้านเดียวตามปกติ
7. เป็นการแยกที่รู้ออกไป แล้วปล่อยความคิดใหม่อิสระภาพทางความคิดได้อย่างเต็มที่
8. ทำให้สามารถจัดลำดับการระดมความคิดให้เหมาะสมที่สุดกับหัวข้อ
9. ป้องกันมิให้เกิดการโต้เถียงกันไปมาในที่ประชุมเพื่อฝ่ายต่าง ๆ จะได้สามารถร่วมกันคิดอย่างสร้างสรรค์
10. ทำให้การประชุมสามารถผลิตผลงานออกมาดีขึ้น

โยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

ได้อธิบายความหมายและสรุปใจความว่า การใช้ความคิดให้ถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระบบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยมองตามที่ตั้งมั่นเป็นของมั่น และโดยวิธีคิดหาเหตุผลสืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะออกวิเคราะห์ด้วยปัญญา

ที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆหรือปัญญานั้นๆ ตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์ สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย เป็นมูลรากของกุศลธรรมทั้งหมด เป็นองค์ประกอบภายในที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เป็นตัวนำแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัษฎางคิกมรรค เป็นเหตุให้สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น หรือให้สัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้วเจริญยิ่งขึ้นพฤติกรรมของมนสิการ หมายความว่า มีการงานขึ้นที่จิต มนสิ นี้คือ “ที่จิต หรือ ในจิตวิญญาณ ในจิตในใจ” การกระทำมันได้เกิดการทำงาน มันได้เกิด การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงขึ้นในจิตแล้ว “มนสิการ” นี้ในพระไตรปิฎก เล่ม 24 ข้อ 61 และ 62 พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน อวิขาสสูตรและตัมहाสูตรว่า “อาหารของ การทำไว้ในใจ โดยแยกกาย คือ ศรัทธา อาหารของศรัทธาคือ การได้ฟังสัทธรรม และอาหารของ การฟังสัทธรรม คือ การคบสัตบุรุษ ดังนั้น การคบสัตบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการฟังสัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยัง ศรัทธา ให้บริบูรณ์ ศรัทธาที่บริบูรณ์ย่อมยัง การทำไว้ในใจโดยแยกกายให้บริบูรณ์ เพราะฉะนั้น คนที่ “ทำใจในใจ” หรือ “การทำไว้ในใจ” โดยภาษา เพียงตรรกะ “ทำใจในใจ” โดยเข้าใจว่าวิธีการ ก็คือ ไปนั่งสะกดจิต ไปนั่งสมาธิแบบฤาษี เสร็จแล้วก็ไปคิด พอเข้าไปอยู่ในภวังค์ เป็นฌานแบบฤาษี เข้าไปอยู่ภวังค์ แล้วก็ พยายามที่จะมีสติ พยายามที่จะใช้ความนึกคิดอยู่ในภวังค์นั้น เมื่อขบคิดได้แล้ว ก็ถือว่า มีปัญญาอันแยกกาย ที่จริง นั้นเป็นเพียง ความนึกคิดในภวังค์นะ ขบคิดขบคิดอยู่ในภพ เหมือน กับเรานั่งขบคิด คอนเซนเทรต ใช้สมาธิ ที่นั่งเพ่ง การขบคิดเฉยๆ แค่นี้ มันไม่ใช่มนสิการ มันเป็นการ คิด มันเป็นเพียง การเกิดผล ของความนึกคิด เท่านั้น มันไม่ใช่ ลักษณะของ “มนสิการ” ที่แท้จริง

ถ้าบุคคลทั้งหลายมี โยนิโสมนสิการ อันหมายถึงการที่บุคคลรู้พิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ให้รู้ถึงต้นเค้าสาเหตุที่แน่ชัด บุคคลก็สามารถที่จะรู้ว่าความเป็นจริงเป็นเช่นไร เมื่อรู้ก็ทำให้มีการปฏิบัติ ที่ถูกต้อง เช่นเดียวกับการที่บุคคลละเมิด อินทริยสังวรศีล ก็เพราะละเลยต่อการมีโยนิโสมนสิการ เพราะไม่รู้จักพิจารณา ใคร่ครวญ ถึงได้ไม่เห็นความเป็นจริงแล้วหลง กระทำผิดคือการละเมิด อินทริยสังวรศีล แต่ถ้าบุคคลมีโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยกกาย เห็นตามความจริงเสีย ก็สามารถที่จะละสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายได้

ปรัชญาสายตะวันออกทุกสำนักมีฐานกำเนิดมาจากศาสนาและเป้าหมายสูงสุดรวมทั้งวิธีการ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามทฤษฎีของแต่ละศาสนานั้นถือว่าเป็นหลักปรัชญาของศาสนานั้นๆ พุทธ ปรัชญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตโดยตรงของคนที่เกิดมาบนโลก จะปฏิเสธมิได้ว่าไม่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ เลย เช่น เรื่องอริยสัจ 4 ที่บอกถึงความจริงของชีวิต วิธีการคิดและการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตอย่างเป็นระบบแบบวิทยาศาสตร์ กฎไตรลักษณ์ ที่บอกถึงสรรพสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติไม่มีผู้บังการ บัญชา ครั้นตระหนักรู้ถึงกฎธรรมดาย่อมสามารถควบคุมจิตใจตนเองได้และกฎแห่งกรรมที่สอนให้ มนุษย์รับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำลงไปไม่ว่าดีหรือชั่ว ประการสำคัญที่สุด พุทธปรัชญา กระตุ้นให้ มนุษย์แสวงหาความรู้สัจธรรมด้วยความพยายามของตนเอง ไม่ให้พึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติไม่ให้เกิดการ ไขว่คว้าโดยที่ตัวเองมิได้ลงมือกระทำ ถ้ามนุษย์พยายามด้วยตนเอง จะถึงที่สุดแห่งทุกข์ประสบ

ความสงบสุขได้แน่นอน พุทธปรัชญาจึงถือว่าเป็นมนุษยนิยมที่เน้นการปฏิบัติเป็นฐาน

พุทธปรัชญาเถรวาทขณะคิดพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาภายในตน ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของการรับรู้ด้วย โยนิโสมนสิการคือ รับรู้เพียงเพื่อเป็นความรู้และเป็นข้อมูลสำหรับสติเพื่อจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทากิจต่างๆ โยนิโสมนสิการจะช่วยแบ่งเบาแก้ทุกข์ปัญหาให้ลดลงและทำให้เกิดคุณภาพทางอารมณ์อย่างใหม่ขึ้นทดแทน ส่วนการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน เป็นเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบเป็นวิธีที่ง่าย เป็นการคิดอย่างรอบด้านเวลาหนึ่งๆได้เต็มที่ ลดอัตราการยึดติดและเชื่อมั่นในความคิดของตนเป็นใหญ่ สามารถให้คนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันคิดไปพร้อมๆ กันได้ และเป็นการสร้างกฎระเบียบในการใช้ความคิดร่วมกันระหว่างคนหลายคนกรรมนั้น เมื่อจำแนก ตามคุณภาพ หรือตามธรรมชาติเป็นมูลเหตุแบ่งได้ 2 อย่างคือ

อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี กรรมชั่ว หมายถึงการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ

กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึงการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ

ถ้าจำแนกตามทวารคือทางที่ทำความกรรม หรือทางแสดงออกของกรรม จัดเป็น 3 คือ

1. กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย
2. วาจากรรม กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา
3. มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลักธรรมอันดีที่มีความสำคัญ ที่รัฐบาลควรส่งเสริมให้ทุกคนได้ปฏิบัติซึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทตั้งแต่ยุคเก่ายุคพระไตรปิฎกก็ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก บุคคลที่มีหลักเรื่องโยนิโสมนสิการก็จัดเป็นคนดี มีความเป็นระบบระเบียบ รู้จักคิด รู้จักวิธีกำจัดความทุกข์ทั้งหลายให้ผ่อนคลายลง และเมื่อคนที่ได้ทราบเกี่ยวกับเรื่องโยนิโสมนสิการมาพอสังเขปแล้วบุคคลนั้นก็สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนบุคคลที่ยังไม่เคยทราบเรื่องเกี่ยวกับโยนิโสมนสิการนั้นก็ยากให้ศึกษาหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นให้รู้จักนำหลักธรรมไปใช้ อีกประการหนึ่งที่สมควรส่งเสริมให้ทุกคนได้ปฏิบัติอย่างแพร่หลายกว้างขวางออกไป

เมื่อส่งเสริมให้กว้างออกไปในระดับประเทศแต่ละประเทศหรือในระดับโลก โดยส่งเสริมให้ทุกคนในโลกมีหลักธรรมเรื่องโยนิโสมนสิการเพื่อนำเนินชีวิตจะได้มีความสุขมีความร่มเย็น มี

ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่สร้างปัญหาให้กัน ไม่ก่อสงครามระหว่างกัน เพราะมีหลักธรรมในตัวเอง

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ในการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบที่มีความกว้างขวางมากจึงไม่สามารถที่จะศึกษาในรายละเอียดครบทุกประเด็น ฉะนั้น ยังมีบางประเด็นที่เป็นปัญหาที่ควรนำมาศึกษาต่อจากงานศึกษาวิจัยนี้คือ

วิเคราะห์เรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดแบบวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการเกิดของโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและ การเกิดแบบวิจารณญาณของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

ศึกษาหลักธรรมเรื่องโยนิโสมนสิการในพุทธปรัชญาเถรวาทและการคิดแบบหมวกหกใบของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2552). พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชุด 91 เล่ม, เล่มที่ 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,12,17,18,19,24,37. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

คชาภรณ์ คลังชำนาญ. (2557). ผลการสอนคิดโดยใช้เทคนิคหมวกหกใบด้วยวิธีการสอนต่างกันที่มีต่อการคิดวิจารณญาณของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชอบกิจ กนกหงส์. (2557). การสร้างแบบสอบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทิตนา แคมมณี. (2545). ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทัศน์วรรณ ประจันตะเสน. (2551). ผลการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นารี เจนสาริกกร. (2548).** ผลการสอนโดยใช้กิจกรรมหมวกคิดหกใบของเดอโบโนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ยุวดี สมศรี. (2551).** การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคหมวกหกใบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชน มีศรี. (2544).** การพัฒนาทักษะการคิดด้วยเทคนิคหมวกเพื่อการคิด 6 ใบ: แนวคิดของเดอ โบโน. อ้างถึงใน พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์.2544. การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดวิธีการและเทคนิคการสอน 2. กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์.
- วิริยา วิริยารัมภะ. (2549).** การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ และวิธีสอนแบบปกติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมันตา วีรกุล. (2557).** การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การอ่านวรรณคดีไทยอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้วิธีการสอนตามแนวคิดหมวกหกใบกับวิธีการสอนแบบปกติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2545).** การพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษากายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุทธาทิพย์ จันทิมางกูร. (2553).** การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุนันทา สายวงศ์. (2544).** การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบและการสอนแบบซินดิเคท. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต สาขา จิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุพัตรา แยมคลี. (2548).** การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ

วารสารแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พระนคร.

อรุณี รัตนวิจิตร. (2543). ผลของการฝึกการคิดวิจารณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่านางแนววิทยา อำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.